

REGIONALNI CENTAR ZA TALENTE VRANJE

**UTICAJ AFEKTIVNE VEZE NA POSTTRAUMATSKI STRESNI
POREMEĆAJ**

**THE INFLUENCE OF THE AFFECTIONATE RELATIONSHIP ON
POSTTRAUMATIC STRESS DISORDER**

Autor:

ALEKSANDRA MILADINOVIĆ, učenica III razreda Gimnazije „Stevan Jakovljević“

Vlasotince

Regionalni centar za talente Vranje

Mentor: **DRAGANA STANKOVIĆ**, diplomirani psiholog

Vlasotince, 2015.

**UTICAJ AFEKTIVNE VEZE NA POSTTRAUMATSKI STRESNI
POREMEĆAJ**

**THE INFLUENCE OF THE AFFECTIONATE RELATIONSHIP ON
POSTTRAUMATIC STRESS DISORDER**

Autor:

ALEKSANDRA MILADINOVIĆ, učenica III razreda Gimnazije „Stevan Jakovljević“

Vlasotince

Regionalni centar za talente Vranje

Mentor: **DRAGANA STANKOVIĆ**, diplomirani psiholog

REZIME

Predstavljeno istraživanje ima za cilj da pokaže kako afektivna veza stvorena u ranom detinjstvu između deteta i roditelja utiče na stvaranje i razvitak posttraumatskog stresnog poremećaja. Na osnovu Bolbijeve teorije o afektivnoj vezanosti znamo da ona ima uticaj na različite aspekte života i mentalnog zdravlja dece i kasnije ljudi. Nepovoljna rana iskustva jesu čest činilac razvoja psihopatije, neuroza, anksioznosti i nastajanja trauma. Na osnovu ovih saznanja, pretpostavljamo da je verovatnoća za razvitak posttraumatskog stresnog poremećaja manja kod onih koji su ostvarili sigurnu afektivnu vezanost u detinjstvu. Uzorak je činilo 40 ispitanika, članovi Društva ratnih veterana iz Vlasotinca. Ispitanici su bili istog pola i različitog uzrasta pa je uzrast ispitanika postavljen kao kontrolna varijabla prilikom ispitivanja. Za potrebe ovog istraživanja konstruisan je upitnik na koji su ispitanici odgovorali da bi postavljene hipoteze o afektivnoj vezanosti i njenog uticaja na nastanak posttraumatskog stresnog poremećaja bile testirane i shodno dobijenim rezultatima potvrđene ili odbačene.

Ključne reči: korelacija, posttraumatski stresni poremećaj, afektivna vezanost, ispitanici, upitnik

SUMMARY

The aim of the introduced research is to show in what way the affective relationship made in an early childhood between a child and parents can influence on forming and development of post traumatic stress disorder. According to the affective relationship theory, we have learnt that it has got an influence on different aspects of life and mental health of children and adults later on. Unfavourable early experiences are the common factor for development of psychopathy, neurosis, anxiety and trauma. According to what we have found out, we assume that it is less likely for the post traumatic stress disorder to be developed among those who have made a strong affective relationship. The sample consisted of 40 respondents- the members of war veteran association from Vlasotince. The respondents were the same gender, but different ages and that is why the ages of the respondents were set as the control variable during the research. Because of the research, a questionnaire was made and the respondents have to fill it in order for the hypothesis about the affective relationship and its influence on post traumatic stress disorder forming to be confirmed.

Key words: the correlation, posttraumatic stress disorder, attachment, the subjects, the questionnaire

TEORIJSKI OKVIR

Afektivna vezanost je urođeni oblik rane emotivne veze odojčeta sa odraslom osobom koja pruža sigurnost i sa kojom ono nastoji da održi blizak i trajan odnos. Za emocionalni razvoj je posebno važan razvoj afektivne privrženosti u ranom detinjstvu. To je sistem ponašanja kojeg karakteriše traženje i održavanje blizine sa drugom osobom, pritom su uključena jaka međusobna osećanja. Odrasla osoba za koju se dete čvrsto emotivno vezuje jeste ona koja pruža sigurnost i utehu (obično majka). Afektivna vezanost se rano ispoljava u karakterističnim obrascima ponašanja odojčeta kao što su: osmeh, sisanje, hvatanje, praćenje majke pogledom, gukanje, plakanje. Zahvaljujući toj čvrstoj vezi sa izvorom sigurnosti dete može da se upušta u istraživanje okoline i da se brzo vrati (na primer majci) ako ga nešto uznemiri ili uplaši. Iz ove veze razvijaju se kod deteta razna osećanja koja mogu biti pozitivna i negativna. Na primer negativna osećanja se javljaju kada se dete odvoji od majke. Razvija se strah, osećanje tuge, depresije. Ali iz te veze

razvijaju se i pozitivna osećanja radosti, ljubavi, nežnosti, koje nastaju kad se majka vrati. Vrlo je bitno da se između majke i deteta ostvari kvalitetna i sigurna afektivna vezanost koja omogućava detetu upoznavanje svoje okoline i novih stvari, razvijanje deteta kao i njegove kognitivne, govorne, motorne i druge sposobnosti.

Teorija afektivne vezanosti nastala je nakon dugogodišnjih istraživanja. To je teorija o poreklu i prirodi čovekove osećajnosti. Posebno se za doprinos ovoj temi zalagao Džon Bolbi, engleski psihoanalitičar, njen osnivač u saradnji sa Meri Ejnsvot, američkim psihologom. Bolbi je bio jedan od prvih koji je precizno definisao i opisao vezanost, ali su se ovim problemom pre njega bavile teorija o instiktivnom ponašanju, etolozi, psihoanaliza i teorija socijalnog učenja. Kao i Frojd koji je smatrao da je blizak odnos sa majkom preduslov normalnog razvoja deteta, ali da se on razvija kroz situaciju dojenja kojom se zadovoljava nagon i postiže rasterećenje. U ranom detinjstvu formira se između deteta i staratelja i održava se kao trajna psihološka veza. Afektivna povezanost je urođeni, ali i nasledni proces. Smatra se da roditelji koji su imali sigurnu afektivnu vezanost i sigurni obrazac, imaju sigurnu decu, roditelji odbacujućeg obrasca izbegavajuću decu, a preokupirani roditelji decu ambivalentnog obrasca. Dakle, afektivne vezanosti između roditelja i dece su povezane. Takođe, postoji i značajna poveznost između vaspitnog stila staratelja koji se osećao prihvaćeno od strane svojih roditelja i koji je ostvario kvalitetnu afektivnu vezanost sa svojim starateljem pa će staratelj na sličan način odgajati i svoju decu, stvarajući kod njih osećaj sigurnosti i tako će se ti obrasci ponašanja prenositi sa generacije na generaciju. Na osnovu proučavanja životinja i plemenskih zajednica, zaključuje se da je biološka funkcija afektivnog vezivanja i zaštita od opasnosti. Strahovi od mraka, životinja, nepoznatih osoba i mesta i drugi strahovi koji se javljaju tokom detinjstva se vrlo brzo se prevazilaze uz kvalitetnu afektivnu povezanost sa starateljem koja pruža utočište i bazu sigurnosti razvoja deteta.

Posttraumatski stresni poremećaj F43.1 (kasnije PTSP) je prema Međunarodnoj klasifikaciji bolesti svrstan pod kategoriju reakcija na teški stres i poremećaje prilagođavanja (ICD-10, 1992), a prema najnovijoj reviziji dijagnostičkog i statističkog priručnika za mentalne bolesti (DSM 5) u skup poremećaja povezanih s traumom i stresom (American Psychiatric Association, 2013). Tako PTSP nastaje kao posledica izloženosti ekstremnom stresoru koji deluje na sve osobe, događaju ugroženosti vlastitog ili tuđeg fizičkog integriteta, pri čemu se javljaju osećaj bespomoćnosti, intenzivnog straha i užasnutosti. Čak i sama saznanja o nekom traumatičnom događaju, upoznatost s detaljima seksualnog nasilja, zlostavljanja dece ili direktan

rad sa žrtvama može potstaknuti istu reakciju. Postoje brojni činioci rizika i objašnjenja PTSP-a. U Breslauovoj studiji (1991), najčešći prediktori za PTSP s obzirom na izloženost traumatskom iskustvu bili su: ženska osoba, rana separacija od roditelja, porodična istorija poremećaja i postojeći poremećaj (npr. panični poremećaj, opsesivno-kompulzivni poremećaj, depresija); niži socioekonomski status, niži stepen obrazovanja, traume u detinjstvu, niža inteligencija i atribucijske specifičnosti. Verovatnost oboljevanja od PTSP-a povećava se s jačinom traumatskog događaja, i zavisi od zaštitnih faktora nakon traume (npr. strategije nošenja sa traumom, socijalnom podrškom, kvaliteta i oblika psihološke intervencije/tretmana).

PTSP se ispoljava heterogeno. Objektivno postojanje pretnje nužno ne dovodi do PTSP – a, pojedinci izloženi traumatskom događaju ne razvijaju poremećaj (Prema Suvak i Barrett, 2011). Kada se razvije, uzročno posledična veza između traumatskog događaja i razvoja simptoma PTSP-a u većini slučajeva, vrlo je jasna.

Simptomi PTSP-a obično se razvijaju 6 meseci nakon doživljene traume. Najčešće s odloženim početkom, dakle ne odmah nakon same traume. Ako se simptomi PTSP-a izgube nakon 3 meseca od njihovog nastanka, pretpostavlja se da je kod osobe razvijen akutni PTSP, ako su simptomi prisutni duže od 3 meseca osoba pati od hroničnog PTSP-a.

Prevalencija iznosi 7-8% u opštoj populaciji, 13-34% u rizičnim grupama, npr. ratni veterani, žrtve nasilja i silovanja, preživeli kod prirodnih katastrofa, itd. Zbog često neefikasnog pristupa lečenju ovog poremećaja i ukupnog povećanja obolelih koji se prati zadnjih deset godina, PTSP je jedan od većih problema današnjeg društva.

METODOLOŠKI PRISTUP PROBLEMU

Problem istraživanja

Osnovni problem ovog istraživanja je ispitivanje povezanosti afektivne vezanosti sa nastankom posttraumatskog stresnog poremećaja (akutni/hronični) kod ratnih veterana.

Osnovni ciljevi istraživanja

- Ispitati da li postoji povezanost sigurne afektivne vezanosti sa pojavom PTSP-a kod ratnih veterana.
- Ispitati da li postoji povezanost nesigurne afektivne vezanosti sa pojavom PTSP-a kod ratnih veterana.
- Ispitati da li su osobe nakon izlaganja stresoru (ratu) razvile hronični PTSP.
- Ispitati da li su osobe nakon izlaganja stresoru razvile akutni PTSP.

Hipoteze

Opšta hipoteza:

- Postoji povezanost afektivne vezanosti i nastanka posttraumatskog stresnog poremećaja (akutni/hronični) kod ratnih veterana

Specifične hipoteze:

- Postoji povezanost između sigurne afektivne vezanosti i PTSP-a.
- Postoji povezanost između nesigurne afektivne vezanosti i PTSP-a.
- Postoji povezanost između izlaganja stresoru (ratu) i pojave akutnog PTSP-a.
- Postoji povezanost između izlaganja stresoru (ratu) i pojave hroničnog PTSP-a.

Varijable

- sigurna/nesigurna afektivna veza
- akutni i hronični PTSP
- godine starosti ispitanika (kontrolna varijabla)

Ispitanici

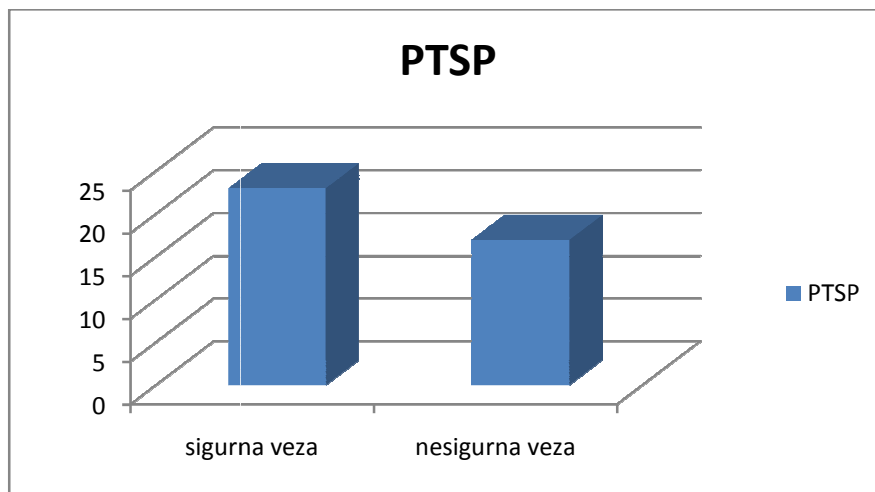
Istraživanje je sprovedeno marta 2015. godine. Ispitanici su bili članovi Društva ratnih veterana iz Vlasotinca. Uzorak je činilo četrdeset ispitanika muškog pola. Razlog zbog kog su izabrani ispitanici bio je da se potvrde ili opovrgnu hipoteze o razlikama u nastanku posttraumatskog stresnog poremećaja (akutni/hroničan) kod onih kod kojih je ostvarena sigurna afektivna vezanost i onih kod kojih nije.

Postupak i instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja konstruisani su upitnik koji ispituje prisutnost PTSP-a i upitnik o afektivnoj vezi. Na osnovu pitanja iz prvog upitnika saznajemo da li je i u kojoj meri prisutan PTSP kod ispitanika, odnosno da li je okarakterisan kao akutni ili hronični poremećaj. Drugi upitnik sastoji se iz pitanja o ostvarenoj afektivnoj vezanosti sa roditeljima i njenom definisanju, kako bi se potvrdile ili opovrgle postavljene hipoteze. Ispitanici su imali neograničeno vreme da popune upitnike. Takođe su zamoljeni da budu iskreni i da podaci neće biti zloupotrebljeni već su isključivo za potrebe istraživanja. Upitnici su anonimnog karaktera.

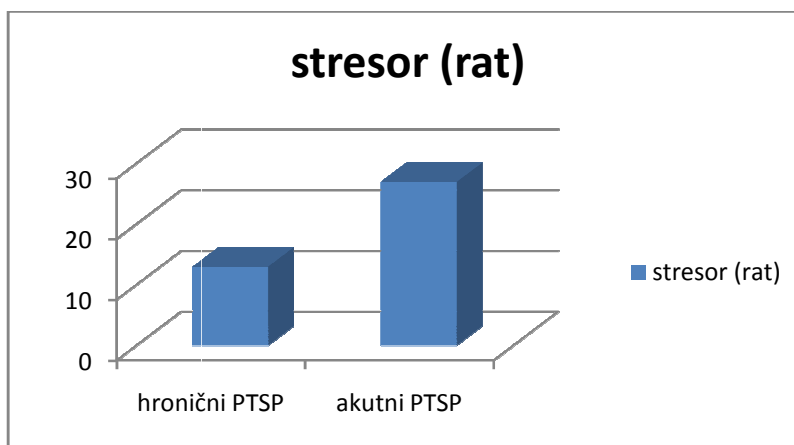
REZULTATI I DISKUSIJA

Upitnici koji su merili zastupljenost posttraumatskog stresnog poremećaja pokazali su sledeće rezultate: 23 ispitanika od 40 ostvarilo je sigurnu afektivnu vezanost, dok je 17 njih ostvarilo nesigurnu afektivnu vezanost u detinjstvu.

Grafikon 1: Povezanost između sigurne i nesigurne afektivne vezanosti i PTSP
Graph 1. Coherence between safe and unsafe affective relationship and PTSD

Kod 13 ispitanika razvijen je hronični PTSP, dok je kod 27 razvijen akutni PTSP.

Grafikon 2: Prisutnost hroničnog i akutnog PTSP prilikom izlaganja stresoru (ratu)
Graph 2. Presence of chronic and acute PTSD during exposures to stressor (war)

Prema uzrastu ispitanici su podeljeni na sledeći način: 25 ispitanika je starije od 45 godina dok je njih 15 mlađe od 45 godina. Što se povezanosti između sigurne afektivne vezanosti i PTSP-a tiče, rezultati su: kod 22 ispitanika sa sigurnom afektivnom vezanošću razvijen je akutni PTSP dok je kod jednog ispitanika prisutan hroničan PTSP. Kod 12 ispitanika sa nesigurnom afektivnom vezanošću razvijen je hronični PTSP dok je kod njih 5 razvijen akutni PTSP.

Što se tiče godina starosti ispitanika, dobijeni su sledeći rezultati: 9 ispitanika mlađih od 45 godina ostvarilo je sigurnu afektivnu vezanost, dok je 6 njih ostvarilo nesigurnu afektivnu

vezanost. 14 ispitanika starijih od 45 godina ostvarilo je sigurnu afektivnu vezanost, dok je 11 njih ostvarilo nesigurnu afektivnu vezanost. Kod 4 mlađa ispitanika razvijen je hronični PTSP, dok je kod 11 razvijen akutni PTSP. Kod 9 starijih ispitanika razvijen je hroničan dok je kod 16 razvijen akutni PTSP.

Upitnik o afektivnoj vezanosti

(Pitanja data u upitniku se odnose kao da su roditelji/staratelji živi, ako nisu možete odgovarati na pitanja u prošlom vremenu)

1. Kako biste definisali Vaš odnos sa roditeljem/starateljem? (Zaokruži odgovor)

-Dobar -Loš -Odličan

2. U koju od ovih grupa biste klasifikovali svoju majku/oca? (Zaokruži odgovor)

-normalne -anksiozne

-zahtevne -nezainteresovane

3. Koliko Vam je odnos sa roditeljima omogućavao istraživanje novih stvari i sticanje novih iskustva tokom života?

Omogućavao mi je dosta / Nije mi omogućavao, sputavao me je

4. Da li ste se bojali reakcije svojih roditelja na neki neuspeh tokom života?

-Da -Ne

5. Smatrate li da su Vaši roditelji nezainteresovani i da nisu cenili Vaša zalaganja i postignute uspehe tokom života?

Da, nezainteresovani su / Ne, nisu nezainteresovani

6. Da li ste u ranom detinjstvu bili duže razdvajani od majke/oca?

-Da -Ne

7. Da li ste tokom školovanja imali problema zbog delikventnog ponašanja?

-Da -Ne

8. Kakav je odnos Vaših roditelja sa njihovim roditeljima?

9. Da li su Vaša majka/otac pretrpeli neku trauma tokom života?

-Da -Ne

10. Definišite Vaše roditelje. (Zaokruži odgovor)

-Osetljivi, ne daju instrukcije bez mog zahteva, sigurni

-Ne reaguju na vreme, neistrajni, nesigurni, zbunjeni

-Nisu dovoljno topli, ne podržavaju me, ne stimulišu

11. U porodici od uvek vlada toplina i međusobno podržavanje (Zaokruži odgovor)

-Da -Ne uvek -Ne

12. Sebe smatram sigurnom, odgovornom i zreloom osobom, ne zavisim od roditelja ali znam da mogu da se oslonim na njih

Da/Ne

Upitnik (Posttraumatski stresni poremećaj)

(Ovaj upitnik ima za cilj da ispita nastanak posttraumatskog stresnog poremećaja kod ratnih veterana, dobijeni podaci neće biti zloupotrebljeni ni na koji način već samo iskorišćeni u istraživačke svrhe)

(Potrebno je navesti godine starosti prilikom popunjavanja upitnika) _____

1. Da li ste doživeli ili bili suočeni sa događajem koji je opasan po život ili fizički integritet osobe?

Da/Ne

2. Da li ste prilikom prisustvovanja takvom događaju imali osećanje intenzivnog straha i bespomoćnosti?

Da, imao sam/Ne, nisam

3. Da li se traumatsko iskustvo ponavlja preko mučnih sećanja na događaj u vidu misli ili slika?

Da/Ne

4. Da li imate košmare o događaju koji ste preživeli?

Da/Ne

5. Da li imate osećaj kao da se zastrašujući događaj ponovo dešava i manifestuje se kroz halucinacije i iluzije?

Da/Ne

6. Da li ste nakon traumatskog iskustva koji ste doživeli izgubili interesovanje za aktivnosti koje ste ranije upražnjavali?

Da/Ne

7. Da li izbegavate misli, osećanja ili ljude koji vas podsećaju na traumu?

Izbegavam/ Ne izbegavam

8. Da li ste ponekad nesposobni da se setite bitnih delova i aspekata traumatskih događaja?

Da/Ne

9. Da li vam se javlja osećaj krivice i depresija?

Da/Ne

10. Da li ste nakon preživljenja trauma dobili podršku porodice, prijatelja i socijalne grupe u kojoj živite?

Da/Ne

Zaključak

Ovo istraživanje bavilo se ispitivanjem uticaja afektivne vezanosti na razvoj posttraumatskog stresnog poremećaja, ali i uticaja ostalih pomenutih varijabli (sigurna/nesigurna afektivna vezanost, akutni i hronični PTSP, godine starosti ispitanika). Što se tiče afektivne vezanosti ostvarene u detinjstvu, 57,5% ispitanika ostvarilo je sigurnu afektivnu vezanost dok je nesigurna afektivna vezanost ostvarena kod 42,5% ispitanika. Kod 32,5% ispitanika razvijen je hronični PTSP, dok je kod 67,5% njih zastupljen akutni PTSP. 62,5% ispitanika starije je od 45 godine, dok je 37,5% ispitanika mlađe od 45 godina. Što se tiče povezanosti između sigurne afektivne vezanosti i PTSP-a, kod 55% ispitanika sa sigurnom afektivnom vezanošću razvijen je akutni PTSP a kod 2,5% njih razvijen je hronični PTSP. 30% ispitanika sa nesigurnom afektivnom vezanošću razvilo je hronični PTSP i 12,5% ispitanika razvilo je akutni PTSP. Što se tiče godina starosti, 22,5% mlađih ispitanika ostvarilo je sigurnu afektivnu vezanost, dok je 15% ispitanika ostvarilo nesigurnu afektivnu vezanost. 35% starijih ispitanika ostvarilo je sigurnu afektivnu vezanost a 27,5% njih ostvarilo je nesigurnu afektivnu vezanost. Kod 10% mlađih

ispitanika razvijen je hronični PTSP i kod 27,5% ispitanika razvijen je akutni PTSP. 47,5% starijih ispitanika razvilo je hronični PTSP, a kod 40% starijih ispitanika razvijen je akutni PTSP.

Ovo istraživanje je potvrdilo opštu hipotezu da afektivna vezanost utiče na razvoj PTSP-a i sve specifične hipoteze, odnosno da postoji povezanost između sigurne afektivne vezanosti i PTSP-a, da postoji povezanost između nesigurne afektivne vezanosti i PTSP-a, kao i povezanost između izlaganja stresoru i pojave akutnog PTSP-a i povezanost između izlaganja stresoru i pojave hroničnog PTSP-a.

Zahvaljujemo se svima koji su nam svojom podrškom ili na bilo koji drugi način olakšali pisanje ovog rada.

LITERATURA

Trebješanin, Ž. 2011 „*Psihologija za drugi razred gimnazije*“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd

Mirić, J. I Dimitrijević, A. 2006. „*Afektivno vezivanje*“, Psihološki udžbenici

www.wikipedia.en/psychology

American Psychiatric Association, (1994) - Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-IV. Washington, DC: American Psychiatric Association, Baldwin, D.S. and Hirschfeld, R. M. A.